

плані, оскільки пов'язана з однією із центральних потреб особистості – потребою в самоствердженні, що визначається відношенням її дійсних досягнень до того, на що людина претендує, які цілі перед собою ставить.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо у дослідженні психологічних та педагогічних чинників становлення професійної самооцінки майбутніх психологів в процесі їх фахового навчання.

Список використаної літератури

1. Бранден Н. Шесть столпов самооценки. М., 2018. 232 с.
2. Захарова А.В. Структурно-динамическая модель самооценки. Вопросы психологии. 1989. №1. С. 5-15.
3. Олійник О.О. Самооцінка як передумова професійного становлення студентів. Теорія і практика сучасної психології. 2018. №1. С.97-101
4. Радзівіл К.П. Роль самооцінки особистості майбутніх психологів у формуванні професійних очікувань у навчальному процесі. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 28. С.491-505.
5. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ, 2008. 280 с.
6. Столярчук О.А. Динаміка професійної самооцінки майбутніх фахівців. Психологія і особистість. 2017. №2(12). С.292-301.
7. Чеснокова И. И. Проблема самосознания в психологии. Москва, 1977. 144 с.
8. James W. The Principles of Psychology . New York, 1986. 396 с.

Юрій Вовк

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Актуальність дослідження. Підготовка професійно компетентного вчителя в умовах технологізації і гуманізації педагогічної освіти є одним із актуальних наукових завдань. Предметом наукових дискусій залишається питання формування професійно важливих рис особистості майбутнього педагога, моделей, шляхів і засобів становлення педагогічної майстерності, збереження стійких психічних властивостей і станів, які сприятимуть ефективній реалізації сучасних тенденцій компетентнісного підходу.

Ефективність підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі до науково-педагогічної діяльності забезпечується: науково-теоретичним обґрунтуванням, представленою визначеною понятійною системою, з'ясуванням категорійного статусу психолого-педагогічної компетентності, методологією дослідження, що характеризується використанням основних положень сучасних загально- та конкретно-наукових підходів щодо розуміння сутності професійної, психолого-педагогічної компетентності вчителя; характеристикою її структури й особливостей взаємодії та прояву компонентів, їхнім концептуальним наповненням, моделлю формування психолого-педагогічної компетентності в умовах бакалаврату, магістратури, післядипломної освіти.

Аналіз змісту поняття «професійна компетентність вчителя» охоплює базові характеристики: знання, норми, цінності, вміння і навички, досвід у педагогічній діяльності, особистісні якості, професійну культуру. Професійна компетентність формується, розвивається, проявляється і поглиблюється у ній [6, 106]. Таке розуміння є важливим для побудови моделі компетентного випускника педагогічного закладу, формуванні критеріїв оцінки досягнень суб'єктів освіти, професійно-фахової педагогічної діяльності майбутнього вчителя. Сучасні науковці, а зокрема І.Д. Бех, В.І. Бондар, Л.В. Долинська, Н.В. Чепелева, В.А. Семиченко обґрунтовують тезу про те, що оволодіння майбутніми педагогами теоретичними знаннями – це їх включення до процесу активного творення інформації. В образі професійно компетентного вчителя повинні гармонізуватися інструментальні компоненти як поєднання особистісних та професійних властивостей, а їх матеріальними формами є знання, вміння, обсяг навичок, активність, самостійність, самонавчання, індивідуальність, а також професійні якості – комунікативність, тактовність, емоційна врівноваженість, адекватність планування, доброзичливість [4, 17], певний вектор професіоналізації, єдність теоретичної і практичної підготовки. Н.А. Дергунова під формуванням професійної компетентності вбачає керований процес становлення професіоналізму засобами освіти та самоосвіти [2, 22].

Виклад основного матеріалу. Процес формування та розвитку професійно компетентного вчителя передбачає створення моделі формування професійної компетентності майбутнього педагога.

Термін «модель» означає зразок, норму, міру і має неоднозначне тлумачення. Визначення моделі, за В. Штоффом, містить такі ознаки: подумки представлена або матеріально реалізована система; вона відображає об'єкт дослідження і здатна його замінити; її вивчення дає нову інформацію про предмет, тобто уявно наведена або матеріально реалізована система, яка, відтворюючи предмет дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення надає нову інформацію про об'єкт [8, с. 297].

А. Уємов здійснив логічний і методологічний аналіз поняття «модель» [7, с. 156]. На основі цього аналізу він обґрунтував поняття моделі як системи дослідження, що є засобом для отримання інформації про інші системи і має такі загальні ознаки: 1) модель не може функціонувати ізольовано, тому що вона завжди пов'язана з оригіналом (зразком), тобто тією системою, яку вона заміщає у процесі пізнання; 2) модель повинна бути не тільки подібна до оригіналу, але й відмінна від нього; 3) модель обов'язково має цільове призначення.

Модель має кілька застосувань: по-перше, вона чітко визначає компоненти, які утворюють систему, по-друге, вона достатньо схематично та точно подає зв'язки між компонентами, при цьому зв'язки всередині модельованого об'єкта можна порівняти зі зв'язками всередині моделі, по-третє, модель генерує, породжує питання, і, нарешті, вона стає інструментом для порівняльного вивчення різних аспектів явища, процесу.

Модель спеціаліста розглядається як аналог його діяльності. Продуктивність такого підходу полягає у тому, що функціонування елементів-блоків певної моделі сприяє утворенню таких важливих якостей особистості, як професійне мислення, професійні переконання тощо [3, с. 158].

Основні напрямки розроблення моделі спеціаліста вищого навчального закладу проаналізовано О. Смірноюю [5, с. 81]. Основою є узагальнена модель

діяльності, що складається з трьох великих розділів: соціально-професійного, на якому відбувається діяльність спеціалістів; основні аспекти діяльності спеціалістів; психологічна характеристика їхньої діяльності. Науковець виокремлює для опису базові характеристики цієї діяльності: проблеми (завдання), які треба розв'язувати спеціалісту в професійній діяльності; типи діяльності, тобто способи або прийоми, за допомогою яких розв'язуються сформульовані завдання; функції, тобто узагальнені характеристики основних обов'язків, які виконуються відповідно до вимог професії; шляхи розв'язання окреслених проблем або завдань; знання теоретичного або прикладного характеру, якими оперує у своїй діяльності спеціаліст; уміння та навички, за допомогою яких досягаються бажані результати; якості (індивідуально-типологічні параметри) особистості, що забезпечують успішність дій в обраній галузі; ціннісні орієнтації та настанови.

Під моделлю процесу формування професійної компетентності майбутнього педагога можна розуміти описову характеристику, що містить вимоги до структури й результатів діяльності, особистісних якостей майбутніх спеціалістів, знань, умінь, а також умови і методи їх формування.

Наявність моделі формування професійної компетентності дозволяє у процесі дослідження розв'язати такі проблеми: поставити конкретну мету для викладачів і студентів, яку вони повинні досягти; здійснювати контроль за ефективністю процесу формування професійної компетентності; конкретизувати вимоги суспільства до особистості та допомогти студентам усвідомити значення професійної компетентності в її професійному становленні; активізувати і зробити більш ефективною рефлексію студентів [3, с. 157]. Модель є проміжною ланкою між суб'єктами та об'єктами навчальної діяльності і, незважаючи на багатогранність моделей, вона завжди залишиться умовним зразком об'єктів або системи об'єктів.

Модель є психолого-педагогічною системою формування особистих якостей, професійних знань, умінь і навичок майбутнього вчителя у процесі навчально-виховної діяльності, самостійної та позааудиторної роботи студентів

[1, 381]. Модель формування професійної компетентності майбутнього педагога включає:

1) чинники, що характеризують рівень розвитку пізнавальної сфери, когнітивного досвіду майбутнього вчителя у сфері навчальної діяльності та організації самостійної навчальної діяльності;

2) чинники, що характеризують розвиток індивідуальних особливостей (індивідуально-психологічні властивості, рівень соціальної, моральної, етичної зрілості, свідомості та самосвідомості);

3) чинники, що забезпечують і стимулюють формування позитивних особистісних та широких соціальних мотивів (концепція викладання курсів психолого-педагогічних дисциплін, методик викладання фахових дисциплін та предметів філософського циклу, концепція навчальної діяльності педагогічного університету, психолого-педагогічний моніторинг освітнього процесу, матеріальне стимулювання досягнень студентів у навчально-дослідницькій діяльності, особисто орієнтований підхід до студентів);

4) чинники, пов'язані із ресурсним забезпеченням освітньої діяльності студентів (підручники, авторські тексти лекцій, методичні розробки, альтернативні варіанти програмованого контролю знань, інтернет-ресурси);

5) чинники, які сприяють створенню креативного, розвивального середовища, стимулюючи навчальну діяльність та самонавчання студентів педагогічного закладу.

6) врахування принципів активно-діяльнісного підходу, інтеграції різних форм і видів навчальної діяльності, професійно спрямованої дії, індивідуалізації та диференціації змісту і форм освітньої діяльності, моделювання освітнього середовища, що сприяють стимулюванню проявів суб'єктності особистості.

7) умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів:

– створення навчального середовища, яке стимулює професійну підготовку студентів до фахової педагогічної діяльності;

– відкритість освітнього і соціокультурного простору університету суспільству, його мобільність, швидка реакція на зміну освітніх тенденцій та впровадження освітніх технологій, залучення студентів до наукової і дослідницької діяльності із фахових дисциплін, психології, педагогіки, введення спецкурсів психологічних дисциплін, які стимулюють наукову та педагогічну творчість, самонавчання.

8) критерії сформованості професійної компетентності у сфері навчання та самонавчання:

– особистісне і професійне самовизначення майбутнього педагога, що детермінує вибір напрямів навчальної і освітньої діяльності, а також середовища самореалізації і самонавчання;

– вихідні параметри навчальної діяльності студента, які полягають у набутті додаткових компетенцій у моделях поведінки, організації навчання та відпочинку;

– ступінь реалізації особистого потенціалу студента, що характеризується адекватною самооцінкою, стійкою мотивацією, позитивним емоційно-вольовим розвитком, самостійністю та самоконтролем, адекватним плануванням самостійної роботи, потребою до професійної творчості і саморозвитку;

– ступінь інформованості про напрями, форми і методи навчальної діяльності та її зміст;

– ступінь інтеграції студента у професійне середовище, суспільне життя, засвоєння соціальної ролі «вчитель», активна життєва позиція, засвоєння норм та цінностей, які культивуються освітнім середовищем педагогічного університету, ініціативністю.

Системоутворювальні елементи моделі формування професійної компетентності педагога повинні враховувати важливі аспекти педагогічної діяльності: специфічні вимоги до професійної педагогічної діяльності у сфері теоретичної і практичної підготовки майбутнього вчителя; об'єктивні умови організації навчально-виховного процесу, які складаються із можливостей матеріально-технічної, методичної бази педагогічного університету; дотримання

основних дидактичних принципів формування змісту навчання та тактики виховання, організації самостійної роботи студентів; поетапний контроль у процесі підготовки до педагогічної практики в школі та аналіз її результатів на факультетських і загальноуніверситетських студентських конференціях.

Висновки. Конструювання моделі формування професійної компетентності вчителя не можливе без усвідомлення того, що процес розвитку умінь і навичок педагогічної діяльності повинен відповідати таким методологічним принципам: психологізації, гуманітаризації, технологізації навчальної та позааудиторної роботи із майбутніми педагогами, наявність розвивального потенціалу; ціннісно-орієнтаційна установка на саморозвиток, самонавчання і самоактуалізацію; доступність знань, що полягає у врахуванні духовного, пізнавального, емоційного, фізичного рівня розвитку студентів; індивідуальний і діяльнісний підхід, реалізований в індивідуальних творчих, пошукових, проектних завданнях для організації самостійної діяльності студентів, зв'язок теорії і практики.

Реалізація моделі можлива за умови узгодженості усієї сукупності елементів єдиної цілісної структури професійної компетентності: вивчення і аналіз проблемних тенденцій, визначення психолого-педагогічних, організаційних умов, засобів, методів та технологій навчання, практичне впровадження і експериментальна перевірка їх ефективності.

Список використаної літератури

1. Бреславська Г.Б. Формування культури дозвілля, як складової професійної компетентності майбутніх вчителів / Г.Б. Бреславська // Формування професійної компетентності вчителя в умовах вищого навчального закладу: наук. посібник / Під заг. ред. проф.. С.І. Якименко. – К.: Видав. Дім «Слово», 2011. – С. 381.
2. Дергунова Н. А. Формирование профессиональной компетентности студентов-социологов при обучении математики [Электронный ресурс]/ Н.А. Дергунова – режим доступу: <http://www.mce.biophys.msu.ru/archive/doc15380/doc.pdf>.
3. Елькін М. В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії засобами проектної діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Елькін Марк Веніамінович. – Бердянськ, 2005. – 260 с.
4. Іванцова Н.Б. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу / Н.Б. Іванцова // Формування професійної компетентності вчителя в умовах вищого навчального закладу: наук. посібник / Під заг. ред. проф.. С.І. Якименко. – К.: Видав. Дім «Слово», 2011. – С. 17-22.

5. Смирнова Е.Э. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием / Елена Эмильевна Смирнова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1977. – 136 с.
6. Соколова І. Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2004. – Випуск 1. – С. 8–16.
7. Уемов А.И. Логические основы метода моделирования / Уемов А.И. – М. : Мысль, 1983. – 312 с.
8. Штофф В.А. Моделирование и философия / Штофф В.А. – М.; Л. : Наука, 1966. – 304 с.

Галина Гончаровська
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТИПОВИХ СПОСОБІВ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ У СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Спілкування в нашому житті відіграє дуже важливу роль, а його психологічна природа є надто складною. Людині дуже важко вдосконалюватися, бути щасливою, успішно працювати не контактуючи з іншими. На думку науковців, спілкування – одна з основних потреб людини, яка живе в суспільстві. Психологи цю потребу називають комунікативною і вважають, що вона виявляється через прагнення людини до розуміння її іншими. Як зазначають науковці (О.І. Бондарчук, І.С. Булах, О.В. Гудима, Г.В. Ложкін, А.О. Лук'янов та ін.), спілкування неможливе без встановлення між комунікантами певних взаємин, що складаються в соціумі. Проте у будь-якому спілкуванні виникають конфліктні ситуації. А особливо, якщо брати до уваги підлітковий вік. Метою даної публікації є аналіз вивчення психологічних особливостей типових способів поведінки у конфлікті в старшому підлітковому віці.

Дослідник даної проблеми Н.С. Дмитрюк вказує, що якщо у підлітка відбуваються певні зміни у ставленні до самого себе та оточуючих це призводить до змін в самооцінці [2]. У деяких підлітків у зв'язку із неадекватно